



JONATHAN STARK

# LA MEDALLA DE 'BAGÚR' I PALAMÓS

ESTUDIS DEL BAIX EMPORDÀ  
Sant Feliu de Guíxols, 2009  
Volum 28 - ISSN 1130-8524



*RESUM: Aquest article analitza les circumstàncies que envoltaren l'atorgament de la medalla de 'Bagür' i Palamós, condecoració que honora dues accions navals que van tenir lloc a la Costa Brava durant la Guerra del Francès. Amb referències a un article anterior que examina un esbós dels fets de Begur realitzat per un testimoni ocular i recorrent a diverses fonts escrites en anglès, l'article explica per què alguns participants en aquestes accions, aparentment gens extraordinàries, van merèixer tal distinció.*<sup>1</sup>

*PARAULES CLAU: Begur, Palamós. Medalla, Cambrian, O'Donnell*

La medalla de 'Bagür' i Palamós fou atorgada a l'armada reial britànica (*Royal Navy*) durant la Guerra del Francès.<sup>2</sup> L'anvers mostra la figura dels escuts reials britànic i espanyol situats de costat i amb la inscripció 'ALIANZA ETERNA' a la seva base. Al revers hi trobem la inscripció 'GRATITUD DE ESPAÑA A LA INTREPIDEZ BRITANICA' i les dates 'BAGÜR 10 de Setiembre' i 'PALAMÓS 14 de Setiembre 1810'. S'admet com a cert que 8 d'elles foren forjades en or i 600 més en argent. Tal com la inscripció indica, va ser concedida per dues accions militars a la Costa Brava el setembre de 1810.<sup>3</sup>

La primera d'aquestes accions va ser analitzada, basant-se en un curiós document que la il·lustra, en un article publicat als *Annals de l'Institut d'Estudis Empordanesos* el 1991 amb el títol "La batalla de Begur contra els francesos."<sup>4</sup> Aquest document és un esbós, de la mateixa època, de la costa de Begur dibuixada des d'una posició mar endins. Inclou detalls com ara l'orografia de la costa, la situació dels boscos, penya-segats, platges i torres així com construccions per mostrar-nos Begur i sa Tuna. També s'hi afegeixen nombres i símbols que representen les posicions de les forces, ofensiva i

1 Traducció de l'anglès original de Jordi BASTER i ROVIRALTA.

2 Noteu que l'ortografia de Begur és incorrecta. Això és degut que la inscripció a la medalla és 'Bagür' (vegeu la foto). Noteu també que setembre no es lletreja 'septiembre', com és correcte en castellà, sinó 'setiembre'.

3 Mackay, J and Mussel, J.W (2006) *Medal Yearbook 2006*, Honiton, Token Publishing Ltd, p. 125

4 Vaquer i Catà, Josep (1991). "La batalla de Begur contra els francesos", *Annals de l'Institut d'Estudis Empordanesos*, vol. 24, Figueres, Patronat Francesc Eiximenis, p. 227-242



Revers de la medalla de Bagúr i Palamós

defensiva, involucrades en la batalla i la localització específica dels esdeveniments. A una banda del document hi ha una clau, escrita en castellà, que explica els números i símbols, mentre que a l'altre costat hi trobem informació prou detallada sobre l'organització de la força d'atac, tant la planificació de l'acció la vesprada del dia abans com l'execució de l'atac durant les primeres hores del matí següent. Curiosament, aquesta infor-

mació és escrita en una barreja d'anglès i castellà.<sup>5</sup>

L'article que analitza el document intenta transcriure'l (i traduir-lo) a més de portar una mica de llum al curs de la batalla i la seva rellevància. Pel que fa al primer propòsit aquest és prou satisfactori i, amb l'excepció d'una errada important que comentarem més endavant, la transcripció i la traducció estan ben fetes. Tanmateix, respecte a l'anàlisi dels fets i la seva importància, l'article no és gens reeixit. Això es deu que el document és més aviat confús i perquè a l'article a penes s'intenta contrastar la informació amb altres fonts. Com a resultat, poca cosa es revela sobre la dinàmica de la batalla, es cometen diversos errors en relació amb els fets i potser el més important, els esdeveniments no es situen dins cap context. En altres paraules, mentre que s'hi menciona i descriu breument la medalla de 'Bagúr' i Palamós, no s'hi fa cap esforç per descobrir o fins i tot especular per què aquesta acció, juntament amb el que va passar quatre dies més tard a Palamós, va donar com a resultat l'atorgament de la condecoració als mariners i infants de marina anglesos.

<sup>5</sup> Segons Josep Vaquer, l'autor de l'article de 1991, una fotocòpia d'aquest document va ser un present d'uns amics que havien adquirit el document original d'un marxant d'antiguitats de Nova Zelanda en una fira a París. No s'ha pogut localitzar l'original i la reproducció que aquí veieu és escanejada de l'article de 1991.

- 100 Vilanova
- 150 Sant Seliu
- 150 Torroella
- 200 Escorn
- 500 Bisbal

Capella de Sant Joan de Vilanova  
 Sant Seliu  
 Torroella  
 Escorn  
 Bisbal

El poble de Vilanova és un dels més importants de la comarca de l'Empordà i està situat a la ribera del riu de l'Onyà, a uns 1000 peus del mar. És un dels pobles més bonics de la comarca i té una gran quantitat de monuments i de cases boniques.

El poble de Sant Seliu és un dels més importants de la comarca de l'Empordà i està situat a la ribera del riu de l'Onyà, a uns 1500 peus del mar. És un dels pobles més bonics de la comarca i té una gran quantitat de monuments i de cases boniques.

El poble de Torroella és un dels més importants de la comarca de l'Empordà i està situat a la ribera del riu de l'Onyà, a uns 1500 peus del mar. És un dels pobles més bonics de la comarca i té una gran quantitat de monuments i de cases boniques.

El poble de Escorn és un dels més importants de la comarca de l'Empordà i està situat a la ribera del riu de l'Onyà, a uns 2000 peus del mar. És un dels pobles més bonics de la comarca i té una gran quantitat de monuments i de cases boniques.

El poble de Bisbal és un dels més importants de la comarca de l'Empordà i està situat a la ribera del riu de l'Onyà, a uns 5000 peus del mar. És un dels pobles més bonics de la comarca i té una gran quantitat de monuments i de cases boniques.

Begur Juny 1810



Esbós contemporani de l'atac angloespanyol sobre Begur el 10 de setembre de 1810

Referint-se, quan calgui, a l'article de 1991, la següent exposició mira d'assolir quatre objectius. Primerament, reexaminar la informació que conté el document per esbrinar millor el seu contingut. Lluny de descriure una acció gratuïta i destructiva duta a terme per participants anònims com l'autor de l'article dels *Annals* ens vol fer creure, el document il·lustra clarament el que en el seu moment es va considerar com una operació molt ben executada i identifica diversos dels participants. En segon lloc, intenta aclarir millor aquests fets oblidats ocorreguts a Begur i Palamós el setembre de 1810. Tercerament, situa ambdues operacions en el context militar de l'època, revela per què es varen ordenar i en particular per què es va creure que era escaient guardonar-les amb aquesta condecoració. Com es mostrarà, aquestes accions van tenir una importància que ni el document ni l'article que l'analitza als *Annals* desvetllen. Finalment es donaran alguns detalls miscel·lanis sobre la medalla per si mateixa incloent-hi el nom d'algun dels destinataris.

#### EL DOCUMENT

Els empordanesos reconeixeran el dibuix sense gaire dificultat. Qualsevol dubte s'esvaeix per una inscripció en anglès en el centre que ens diu que l'artista es trobava situat a 3 milles (5 quilòmetres) al sud-est de Begur. Mentre que la direcció no pot ser aquesta (només amb l'artista situat a l'est es podria dibuixar sa Tuna i Begur alineant-se verticalment com es veu) l'estimació de 3 milles de distància és prou precisa. Un escrutini curós revela cadascun dels nombres i símbols que figuren en la clau d'un lateral.

L'article de 1991 transcriu la clau de la següent manera:

1. *Capn. Calleau con su desctacamento*
2. *Guerillas*
3. *idem para cubrir la retirada*
- *Una casa ocupada para cubrir la retirada*
4. *Punto donde comenzó el tiroteo*
5. *Posicion del enemigo*
6. *Torre y Bateria*
7. *Pueblo*
- S *Al otro lado de estas alturas desembarcaron las gentes a media hora del pueblo de Begur*
- + *Por donde espaparon los enemigos*
9. *Avanzada del Enemigo con una bandera*
- 10 *Entrada en Puerto en donde pudo quedar una fragata de guerra*

Fora d'alguna ommissió insignificant (*Calleau* hauria de ser *Calleaud* i al punt 4 de fet hi diu *tiroteo y la carga*) la transcripció és acurada i ens permet recollir diferents fets. Per exemple, s'identifiquen 3 posicions dels francesos (5, 6 i 9). Evidentment des d'un o més d'aquests punts les forces franceses es retiraren i marcaren la seva ruta amb una creu (+). De les forces atacants sabem que una partida va desembarcar a una mitja hora de Begur, molt probablement a sa Riera (S), i que una fragata va entrar i fondejar a sa Tuna durant o després de la batalla (10). També sabem on va començar el tiroteig i on va tenir lloc la càrrega (4). Finalment s'hi localitzen els guerrillers, forces que presumiblement cooperaven amb el grup atacant (2 i 3).

Deixant de banda aquests fets el document és molt confús i és difícil traçar-hi alguna altra conclusió definitiva. L'article de 1991 pressuposa que el capità *Calleaud* és francès i que el seu destacament forma part de les forces defensores de la vila. Això ben bé podria ser així però no en podem estar segurs. De la mateixa manera que no podem estar segurs de quina retirada cobrien les guerrilles del punt 3 o de qui va ocupar la casa marcada amb •. Eren francesos que cobrien la retirada de les seves tropes o part de les forces d'atac assetjant l'enemic? La lògica ens suggereix que el grup que va desembarcar a sa Riera és qui es va veure involucrat en el *tiroteo* i que varen abastar aquest punt després d'ascendir i passar per la posició que ocupava el capità *Calleaud*. Descendint cap a sa Tuna varen lliurar combat amb les forces defensives mentre aquestes retrocedien cap a la vila, possiblement sota el foc de la fragata fondejada a la badia i d'altres tropes assaltants que haguessin baixat en terra allí. Però aquesta reconstrucció només és la més convincent.

Molt més útils són les *distributions* (repartiment estratègic dels homes) de les forces d'atac escrites al dors del document en una curiosa mescla d'anglès i castellà. Això es deu que inclouen els noms de diversos individus, llur identificació positiva ens guia cap a d'altres fonts i referències.

A l'article de 1991 la primera distribució es transcriu i tradueix així:

*distribution made night before landing*

Distribució feta la nit abans del desembarcament

*Official de Zaragoza y Malbehy(?) Vanguardia*

40

Of whom 20 British under Robinson along with me

Entre els quals 20 anglesos sota "el commandament de" Robinson, junt amb mi

*Sostenidas por Lawrie and the remains British*

20

*distribucion made right before landing*

<i>quint de Longosa y Maluco, Venezuela</i>	40	} <i>fisher de Huelsh</i> <i>under the name</i>
<i>loteria de San Juan de los Rios, Pinar del Rio</i>	20	
<i>y sus segundas lotes de Maracaibo, Angico</i>	20	
<i>y Espanoles de Santa Fe de Bogota</i>	20	
<i>cuanto para tener comunicacion</i>	20	
<i>Para tener la altura</i>	60	
	60	
<i>at landing place tomorrow</i>	20	
<i>distance of Embarking</i>	20	

*Boat to pull round to Tamar y enter harbor upon the signal*  
*made by Capt. Fox*

*at sea distribution*

<i>Colle with Santa Fe y Maracaibo y San Juan de los Rios</i>	170
<i>Indios y Negros de Maracaibo y sus segundas</i>	39
<i>partidos de Santa Fe y Maracaibo y sus segundas</i>	22
	231

Dors del document



<i>and the tiradores de Doyle/Lagarda</i>	22
Sostingudes por Lowrie i els remanents anglesos i els tiradors de Doyle/Lagarda	
<i>Y enseguida los de Marina Inglesa</i>	20
<i>Y Españoles de Santa Fe .20</i>	
<i>Cuerpo para tener comunicacion</i>	20
<i>Para tomar la altura</i>	60
	<u>200</u>
<i>At the landing place to swim the tower of embarquing</i>	40

En el lloc del desembarcament per fer nedant (col·locar) la torre de reembarcament (per reembarcar després de l'assalt).

*Boats to pull round to the town and enter harbour when signal---made by Capt W. Jones*

*Les naus han de navegar cap a la vila i entrar al port quan el capità W. Jones faci el senyal.*

Com que algunes paraules del document són difícils de desxifrar, si no il·legibles, la transcripció i la traducció són correctes. Alguns errors poc importants es poden esmenar. Per exemple, a la línia 4 *remains* (restes) hauria de ser *remaining* (romanents), a la línia 9 *swim* (nedar) és de fet *seize* (agafar) mentre que *embarquing* és *embarkation* (embarcar). En contra d'això hi trobem un error molt significatiu, com s'ha dit anteriorment. A l'última línia, la referència al *Capt W. Jones* està transcrita erròniament. El que diu al document és *Captain Fane*.

Francis William Fane era el capità de la fragata de la marina reial de 40 canons de nom *Cambrian*. Va prendre el comandament de la nau el 1808 amb ordre de conduir-la cap a la Mediterrània, on, durant el 1810, va estar participant en operacions al llarg de la costa catalana.<sup>6</sup> Això incloïa prestar suport a les forces regular locals i a les guerrilles, així com interrompre les rutes marítimes de subministrament de l'exèrcit francès a Catalunya. Dos membres més de la tripulació del *Cambrian* s'esmenten també en el document. 'Lowrie' és el tinent Lawrie dels infants de la marina reial, mentre que 'Robinson' es refereix al tinent Robinson, també dels infants de marina. Ambdós servien a bord del *Cambrian* durant aquestes dates.<sup>7</sup>

<sup>6</sup> Rugby School (1854). *War Services of Rugbeians*, Rugby School Library, p. 12

<sup>7</sup> Urban, Sylvanus (1855). *The Gentleman's Magazine*, vol. XLIII, London, John, Bowler, Nichol and Sons, p. 193



Retrat del general Charles Doyle exhibit a la National Portrait Gallery de Londres

Podem identificar una altra figura important en aquesta primera *distribution*. Es tracta de *Doyle*, anomenat a la quarta línia. Mentre que l'article de 1991 identifica correctament el *Cambrian* com la fragata de la marina reial involucrada en els fets, comet un error en identificar Doyle com el seu comandant així com insinuant que no era un personatge històricament rellevant.<sup>8</sup> De fet '*Doyle*' no es refereix a ningú altre que al general Charles William Doyle, descrit per Sir Charles Oman en el seu

clàssic *History of the Peninsular War* com al Comissionat Britànic a Catalunya.<sup>9</sup> Lluny d'ésser una personalitat insignificant, Doyle va ser un soldat britànic de gran distinció. Originàriament enviat a Espanya com a oficial d'enllaç, el setembre de 1810 havia participat en força batalles i s'havia guanyat una reputació de gran renom tant entre els seus compatriotes com amb els seus aliats espanyols. Els *tiradores de Doyle* esmentats a la tercera línia de la primera distribució són una força espanyola d'infanteria lleugera que va ser formada i anomenada així en honor seu després de lluitar a Olite el 1809.<sup>10</sup> *Largarda* es refereix al sotstinent Vicente Lagarda, un dels oficials de Doyle.

<sup>8</sup> Vaquer i Cata, Josep (1991), p. 231. L'article de 1991 es refereix al '*Cambriand*' lletrejant erròniament el *Cambrian*.

<sup>9</sup> Oman, Sir Charles (1908). *A History of the Peninsular War*: vol. III, September 1809 to December 1810, Oxford, p. 563

<sup>10</sup> Jerdan, William (1830). 'Major General Sir Charles William Doyle', *National Portrait Gallery of Illustrious and Eminent Personages of the Nineteenth Century*, 14 pàgines, vol. I, Fisher, Son and Jackson, London. Doyle mereixeria 14 pàgines en aquest volum mentre que tant l'anterior rei Jordi III com el duc de Wellington en van merèixer només 8 cadascun!

Respecte a la resta de noms de la llista només s'hi poden fer suposicions. Assumint que la transcripció és acurada, podria ser que *Malbehy* fos un capitost local de la guerrilla, un cognom atípic que, sens dubte, no és anglès, francès o castellà, però del qual existeixen variacions entre cognoms catalans (*Malbehy*, *Malvehy* i *Malvehi*). L'autor no ha pogut identificar positivament *Santa Fe* i l'*oficial de Zaragoza*.

La segona *real distribution* també es transcriu correctament (la primera paraula de la darrera línia és, probablement, *Detailed* (enviat):

<i>Real Distribution</i>	
<i>Callo with Santa Fe and Marina Española y English Marine</i>	171
Callo amb Santa Fe i la marina espanyola i la marina anglesa	
<i>Tiradores de Doyle and English Marines with me</i>	39
Tiradors de Doyle mes la marina anglesa amb mi	
<i>Detail(?) to right to cut off enemy retreat</i>	22
Destacament "per anar cap" a la dreta per tallar la retirada del enemic	
	<u>232</u>

Podem assumir que aquest és l'ordre en què la batalla va succeir. Hi inclou només un protagonista addicional, *Callo*, el qual ens afegeix més confusió. L'article de 1991 assenyala que *Callo* podria ben bé ser *Calleaud* escrit de manera diferent i donada la seva fonètica idèntica. Que *Calleaud* és un cognom francès és bastant irrellevant. Llavors, com actualment, molts catalans, castellans, anglesos i francesos tenien cognoms forasters. A més, durant la guerra peninsular molts soldats, sovint mercenaris, canviaven de bàndol o bé lluitaven per aquells que els havien capturat. Òbviament si *Calleaud* correspon a *Callo*, llavors ell i el seu destacament s'han d'afegir a les forces atacants. Així mateix, si es tractés d'una simple coincidència, el fet que el dibuixant del mapa conegués el cognom d'un capità francès es podria deure, entre d'altres raons, que aquest va caure presoner dels anglesos.

Un altre element de confusió a la segona distribució, el trobem a la darrera línia on una partida d'atacants és *Detailed to right to cut off enemy retreat* (Enviada cap a la dreta per tallar la retirada de l'enemic). Sobre el mapa semblaria que els defensors es van retirar cap a l'esquerra deixant enrere la vila de Begur. D'aquesta manera, podria ser que el grup que va arribar a Begur des de sa Riera deixés un destacament als turons de la dreta de Begur per prevenir

una retirada dels francesos en aquella direcció (des d'on haguessin pogut amenaçar els bots de desembarcament dels atacants). Alternativament podria ser que *to right* (a la dreta) no fos en relació amb el dibuix, sinó respecte a la direcció en què varen avançar els atacants des de sa Riera. Novament el document ens confon més del que sembla.

Afortunadament, la identificació positiva de Fane, Doyle i el *Cambrian* és la clau per descobrir altres fonts que, si bé no ens permeten assolir una descripció definitiva dels fets del mapa, ens capaciten per entendre millor el que va passar i per què. Aquestes fonts inclouen reculls d'història anglesa de la Guerra del Francès, escrits en dècades posteriors als fets, testimonis oficials i el diari de bord de la fragata *Cambrian*.

#### L'ASSALT DE BEGUR

El 5 de setembre de 1810 *HMS el Cambrian* es trobava fondejat davant de Tarragona. Durant el dia s'hi feren treballs de manteniment de veles i pals i a entrada de fosc, a les 8.30 p. m., el *Cambrian* va llevar l'àncora i va fer-se a la mar. Embarcat juntament amb la tripulació habitual de 328 homes hi anava el general Charles Doyle. A més a més l'acompanyaven pel cap baix dos xabecs espanyols, l'un portant uns 60 soldats espanyols i l'altre, els canons. El rumb de l'esquadra va ser en direcció nord-est pujant la costa catalana. L'endemà a la tarda el *Cambrian* arribava a Blanes on tenia cita amb la fragata espanyola de nom *Flora* abans de continuar plegats.<sup>11</sup> En aquell moment el pla de batalla era atacar 'el castell de les Illes Medes', ocupat pels francesos.<sup>12</sup>

El matí del 7 de setembre el *Cambrian* navegava davant el cap de Sant Sebastià. A les 10 a. m. es va posar al paire per embarcar un corsari espanyol. Quatre hores més tard, a les 2 p. m., el cúter (balandra) s'enviava a terra amb al capità Fane i el general Doyle a bord. Mentre que l'objectiu d'això era probablement obtenir informació sobre les posicions i moviments de les tropes napoleòniques

11 Josep Vaquer identifica la fragata espanyola com a la Diana. Altres fonts també en fan esment però a les seves cartes oficials Fane ho deixa molt clar. O diverses fonts erren en situar la Diana a l'acció o totes dues naus espanyoles hi varen participar.

12 Fane, Francis William (1810). Carta al seu superior Sir Charles Bullen, escrita el 29 de setembre de 1810, Dins *The Edinburgh Annual Register* (1812), vol. 3, part 2, p. 342. London, John Murray

a la zona, és possible que el capità i el general haguessin desembarcat per contactar amb grups de guerrillers locals o per obtenir informació detallada dels punts forts francesos a la costa. Potser ja havien considerat la possibilitat d'atacat Begur més tard o bé la informació recollida els va donar aquesta idea. Només podem fer càbales sobre el que van discutir Fane i Doyle mentre els portaven remant de tornada al *Cambrian* ja avançada aquella tarda.<sup>13</sup>

La matinada següent el *Cambrian* encara creuava el cap de Sant Sebastià quan novament va pairar i abordar un altre vaixell de corsaris espanyols, una altra vegada amb el possible propòsit d'obtenir informació. El que és cert és que, a primera hora de la tarda, el *Cambrian* navegava unes milles més al nord cap a les Medes. Sobre les 2 p. m. el cúter i la barcaça (gavarra) del vaixell es varen trametre a la riba per tal de reconèixer les defenses enemigues de les illes.<sup>14</sup> Ambdós bots retornaren a les 6 p. m. per sortir altre cop dues hores més tard i aquesta vegada armades i tripulades per acomplir el que suposem era un atac, més que no per fer noves tasques de reconeixement. Van tornar aproximadament 12 hores més tard, a les 7.30 del matí següent, amb informes desfavorables sobre les possibilitats d'èxit d'un intent d'ocupar les posicions franceses. El pla original doncs quedava descartat, segons Fane perquè "reduir el castell era impracticable, l'enemic, contràriament a les nostres expectatives, no tenia obstacles en la possessió de la costa".<sup>15</sup> D'aquesta manera la decisió d'atacar Begur, probablement proposada pel general Doyle, va ser acceptada com alternativa a l'atac a les Medes.<sup>16</sup>

Abans del migdia del 9 de setembre el *Cambrian* navegava en direcció sud i aquella mateixa tarda es feren els preparatius d'una escamesa a Begur. A les 2 p. m. s'enviava el contramestre, en un del bots de la nau, per sondar 'la badia.' Una hora més tard la gavarra va ser avarada. Va tornar pels volts de les 6 p. m. escortada per un '*Spanish boat*.' Qui o què portava aquesta embarcació i d'on provenia no ho sabem. Potser procedia del *Flora* o d'un dels xabecs. Donada la presència de guerrillers en el dibuix, ben bé es podria tractar de contactes entre el *Cambrian* i la guerrilla local.

13 *Diari de bord* (Ship's Log) del *Cambrian* (1810). ADM 51/2040, National Archives, London, 7 de setembre

14 *Diari de bord* (Ship's Log) del *Cambrian* (1810), 8 de setembre

15 Fane, Francis William (1810)

16 L'article de 1991 no està encertat, doncs, quan assevera que 'la presa de Begur no fou gràcies a un atac sorpresa.'

La darrera anotació al diari de bord del *Cambrian* del 9 de setembre afirma que a mitjanit el temps era de 'brisa lleugera i cel clar'.<sup>17</sup> Mitja hora més tard, a les 00.30 de la matinada del 10 de setembre, tots els bots del *Cambrian* foren armats, tripulats i avarats. Potser la nau espanyola va posar-se en camí al mateix temps i podrien haver-hi altres bots de la *Flora* i els xabecs en la partida d'atac.

La composició i el número de la partida és un assumpte complicat. El capità Fane assevera que aquesta comprenia 'Doyle, els soldats espanyols i els infants de marina d'ambdues fragates'.<sup>18</sup> Presumint que 'els soldats espanyols' es refereix als que anaven a bord dels xabecs que van acompanyar el *Cambrian* des de Tarragona, podem suposar que algun d'ells, o probablement tots, eren els Doyle's *tiradores* i que n'eren 69 exactament. Aquesta és la quantitat en passar revista al *Cambrian* i anotada el 10 de setembre tot just després de la batalla.<sup>19</sup> El nombre de soldats de marina del *Cambrian* era de 54, incloent els tinents Lawrie i Robinson, i el diari de bord especifica que tots els 'marines' varen desembarcar. Afegint-hi Doyle sumen una partida inicial de 124 homes. Cal afegir-hi també els soldats espanyols del *Flora*, mencionats per Fane, a més dels mariners del *Cambrian* i potser mariners del *Flora*. Només podem endevinar el nombre d'infants del *Flora* i no sabem del cert si mariners seus anaven amb el grup que va desembarcar. Però podem estar segurs que mariners del *Cambrian* varen remar els bots cap a terra i varen participar en la batalla.

El *Cambrian* disposava almenys de tres bots: un cúter, una barcassa i una llanxa. Depenent de la mida de cadascun, el nombre total de remos hauria estat d'entre 20 i 40, és a dir, possiblement aquesta és la quantitat de mariners que van conduir la tropa cap a terra.<sup>20</sup> També s'hi ha d'afegir el capità Fane i un dels seus tinents. El diari de bord del *Cambrian* deixa molt clar que Fane va deixar el navili amb els bots així com almenys un dels seus oficials, el tinent Benjamin Baynton.<sup>21</sup> Si la resta de protagonistes esmentats en el document –l'*Oficial de Zaragoza* no identificat, Malbehy i Santa Fe

17 *Diari de bord* (Ship's Log) del *Cambrian* (1810), 9 de setembre

18 Fane, Francis William (1810)

19 Revista (Ship's Muster) al *Cambrian* (1810). ADM 37/2524, National Archives, London, 10 de setembre

20 Aquest càlcul és el resultat de la suma dels remos que aquests bots devien tenir, una dada complicada donades les diferents mides existents.

21 *Diari de bord* (Ship's Log) del *Cambrian* (1810), 10 de setembre

van acompanyar el grup— van desembarcar a un altre punt o ja es trobaven a terra ferma és una qüestió oberta. Podem assumir que les forces sota el comandament d'aquests personatges constituïen entre 70 i 90 membres de la força d'atac.<sup>22</sup>

On exactament desembarcaren els bots està molt clar. En la seva carta oficial Fane declara que varen desembarcar 'near Bega', el que podria significar a sa Riera o a sa Tuna. Però al mapa veiem clarament que la partida va arribar a terra a l'altre costat dels turons a *media hora del pueblo de Bagur*, és a dir, a sa Riera. A més, com abans s'ha dit, el contramestre va sortir a sondar la badia. Sondar la badia a sa Tuna l'hauria fet clarament visible des de les posicions dels francesos sota Begur.

El més probable és que les forces de Doyle i Fane van marxar des de sa Riera en direcció a Begur emparant-se en la foscor i sens dubte guiats per guerrillers locals. Si Calleaud fóra un capità francès, podria haver estat sorprès i fet presoner. La lluita hauria alertat els francesos apositats entre Begur i sa Tuna que s'haurien mobilitzat per dirigir-se a la vila i fer cara a l'atac. Sabem també, per la segona distribució, que en algun moment la partida d'atac es va dividir en tres grups. Les posicions i moviments dels tres grups es podrien haver indicat en el dibuix tosc i pràcticament intel·ligible que trobem a sobre del guió. És impossible saber-ho.

Fos quin fos el curs dels esdeveniments, el cert és que va tenir com a resultat la completa victòria dels atacants. El diari de bord no fa esment de baixes en cap d'ambdós bàndols encara que és probable que se'n produïssin, almenys d'entre els defensors. Per contra, s'hi especifica que, just abans del migdia, s'havien fet presoners 36 soldats francesos. Una bateria de 4 canons de 24 lliures va ser també destruïda i la vila assegurada. Aquella mateixa tarda els canons de 'Fort Begur' es varen carregar al *Cambrian*.<sup>23</sup> A la tarda següent el *Cambrian*, acompanyat del *Flora*, va posar-se en marxa cap al sud

22 A la partida d'atac potser hi anava l'artista, o potser no. L'article de 1991 suposa que l'artista era anglès degut que ell mateix es situa, en anglès, entre les forces angleses tant a la primera distribució com a la segona. De fet, atès que a la primera distribució s'hi afegeix Robinson, un tinent de 'marines', i a la segona ell mateix es situa entre els infants de marina anglesos, el més probable és que ell mateix també fóra un 'marine'. Nogensmenys, mentre que el dibuixant podria haver estat un 'marine' anglès, és força possible que hagués estat dibuixat per un mariner o soldat espanyol i que algun anglès hi hagués afegit anotacions en anglès a posteriori. Aquesta suposició podria explicar la barreja de llengües del document.

23 *Diari de bord (Ship's Log) del Cambrian* (1810), 10 de setembre

remolcant tres bots capturats a Begur. El general Doyle i un nombre indeterminat d'homes es quedaren a Begur.

### L'ASSALT A PALAMÓS

En deixar Begur, la destinació del *Cambrian* fou Arenys de Mar. El 13 de setembre, molt de matí, el *Cambrian* ve desembarcar-hi els 36 presoners francesos abans de reprendre el camí cap al nord un cop més.<sup>24</sup> Vint-i-quatre hores després, a les 6 a. m. del matí del 14 de setembre, el *Cambrian* es trobava sis milles marines al sud de Palamós.

Lluny de ser un atac per sorpresa, com l'assalt nocturn a Begur, l'acció sobre Palamós no va agafar desprevingudes les guarnicions franceses. A més a més, no va ser un, relativament, simple atac des del mar. En aquesta ocasió, els moviments del *Cambrian* es van coordinar amb un atac des de terra, probablement dut a terme per dues forces terrestres: Doyle i la partida que va liderar per terra des de Begur i una força considerable de tropes espanyoles que haurien arribat des del sud. Aquesta última era formada per 300 soldats d'infanteria i 20 homes de cavalleria sota el comandament del tinent-coronel Tadeo Aldea. Palamós estava defensada per una força similar en quantitat i diverses peces d'artilleria.<sup>25</sup>

El diari de bord del *Cambrian* assenyala, a les 9.30 a. m. d'aquell matí, que 'francesos i espanyols mantenen un foc nodrit'. Sens dubte, això fa referència a l'intercanvi de foc entre la guarnició i les forces angloespanyoles de Doyle i Aldea. Com a resposta, el *Cambrian* va pairar i els seus bots van ser armats, tripulats i avarats per dirigir-se a terra sota el comandament de Fane. Mitja hora més tard, els bots disparaven diversos projectils contra les bateries defensives. Tot i que podrien haver estat trets de mosquetó, el més probable és que es tractés de granades disparades des de petites peces d'artilleria prèviament muntades als bots. Això va continuar fins a la tarda amb els bots sempre disparant 'un foc nodrit'. Aquesta cortina de foc, tant de les tropes de Doyle i Aldea com de les desembarcades del *Cambrian*, va ocupar bona part del dia. A les 2 p. m., l'oficial de

<sup>24</sup> *Diari de bord (Ship's Log) del Cambrian* (1810), 13 de setembre

<sup>25</sup> Southey, Robert (1836) *History of the Peninsular War*, vol. V, London, John Murray, p. 14



coberta del *Cambrian* va observar com els francesos es rendien.<sup>26</sup> En total hi van morir 60 dels defensors mentre que 255 soldats i 7 oficials van ser agafats presoners. La llanxa del *Cambrian* va ser enfonsada i tres homes ferits.<sup>27</sup>

El *Cambrian* va romandre ancorat a la badia de Palamós els 2 dies següents. El matí del 15 de setembre 'tots els bots' van prendre terra per assistir en l'embarcament de presoners i dels canons de les bateries de la vila. Al matí següent, novament es llancen els bots, amb 50 homes, per continuar embarcant presoners i per prestar ajut en el proveïment dels 'vaixells espanyols', presumiblement bots capturats al port de Palamós. Això va continuar fins a la tarda.<sup>28</sup>

### BEGUR, PALAMÓS I LA VICTÒRIA D'O'DONNELL A LA BISBAL

Al primer cop d'ull, les victòries angloespanyoles a Begur i Palamós amb prou feines podrien semblar merèixer cap distinció. D'acord que dues viles estratègiques van ser capturades, aparentment, a baix cost i es van requisar canons i munició, i que varen fer-se molts presoners. Però, literalment centenars d'operacions com aquestes van tenir lloc durant l'època de la Guerra del Francès i no van ser motiu suficient per a ser especialment reconegudes amb l'encunyació d'una medalla. L'atorgament d'aquestes medalles indica que els esdeveniments van tenir una rellevància que no es revela ni al document ni a l'article de 1991. Per entendre el significat d'aquestes accions i per què van merèixer una marca d'honor cal tenir una visió àmplia del context en què van ocórrer.

De fet, el *Cambrian* va abandonar Tarragona el 5 de setembre amb l'objectiu d'atacar posicions franceses a la Costa Brava com a distracció estratègica. Això es dona a entendre en una descripció dels fets escrita pel capità Fane dues setmanes més tard, i que fou publicada, on assenyala que el *Cambrian* va partir de Tarragona 'a petició del general O'Donnell'.<sup>29</sup> El biògraf de Doyle a la *National Portrait Gallery of Illustrious and Eminent Personages of the Nineteenth Century* també emfatitza que Doyle va unir-se al *Cambrian* a

26 *Diari de bord (Ship's Log) del Cambrian* (1810), 14 de setembre

27 Southey, Robert (1836), p. 14

28 *Diari de bord (Ship's Log) del Cambrian* (1810), 15 de setembre

29 Fane, Francis William (1810)

Tarragona per iniciar 'un seguit d'operacions a la costa com a maniobra de distracció per afavorir el general O'Donnell.'<sup>30</sup>

Per als estudiosos de la Guerra del Francès, el general Enrique O'Donnell és una figura molt coneguda. Descendent d'immigrants irlandesos (d'aquí el cognom) va néixer a San Sebastian el 1776 i va entrar a l'exèrcit als 15 anys d'edat. Va distingir-se durant la Guerra Gran i a principis de la Guerra del Francès ostentava el rang de general. El setembre de 1809 operava a Catalunya i novament va distingir-se en diferents fronts inclòs el setge de Girona. Per això va ser promocionat a major general i el gener de 1810, amb una situació militar a Catalunya que s'havia tornat molt desfavorable, va ser anomenat 'Capitan General' per la 'Junta Central'. Durant tot un seguit de marxes i enfrontaments va demostrar vigor i imaginació, si bé els resultats no van ser sempre satisfactoris.

El setembre de 1810, amb Girona ja perduda i Tortosa amenaçada, O'Donnell estava desitjós d'apuntar-se una victòria i buscant una oportunitat va fixar els ulls sobre l'Empordà, on les forces de Napoleó eren relativament febles. Amb aquest propòsit, va enviar una divisió cap al nord-est a marxes forçades. Simultàniament el *Cambrian* va ser mobilitzat i va sortir de Tarragona vers un destí secret.<sup>31</sup> Si el seu objectiu, quan va enviar el *Cambrian* cap a la Costa Brava, era allunyar les tropes franceses de la Bisbal per així debilitar la seva guarnició, aquest va ser un èxit. Com a resposta a l'atac sobre Begur, el general Shwartz, comandant de Napoleó a la zona, va decidir enfortir les seves altres posicions a la costa i enviar-hi les seves tropes. Durant els dies posteriors, va dispersar les seves forces cap a diferents viles costaneres, com ara Palamós, Sant Feliu i Calonge. Inevitablement, aquests moviments van afeblir la guarnició del seu quarter general a la Bisbal.

En aquestes circumstàncies, O'Donnell va escometre la Bisbal el 14 de setembre, va forçar la rendició de Shwartz i va obtenir una victòria de gran fama. Aquell mateix dia, els bots del *Cambrian* assistien Doyle en l'assalt de Palamós. Simultàniament, destacaments de la columna d'O'Donnell també atacaven les posicions franceses de Sant Feliu i Calonge. Aquests atacs, tots ells reeixits i sincronit-

<sup>30</sup> Jerdan, William(1830) p. 3

<sup>31</sup> Sembla ser que la columna d'O'Donnell va arribar a Arenys de Mar el 13 de setembre, on devia coincidir amb el *Cambrian* abans de dirigir-se al nord per terra i mar respectivament.



Anvers de la medalla de Begur i Palamós

zats amb l'assalt de la Bisbal, van significar una victòria aclaparadora per a O'Donnell i els homes sota el seu comandament. En total, un general, dos coronels, 56 oficials, 1.183 soldats rasos o de grau baix i 17 canons van ser capturats.<sup>32</sup>

Fane i el *Cambrian* hi jugarien un nou rol, en tot això. Aparentment, l'il·lustre O'Donnell va resultar greument ferit al peu en l'acció a la Bisbal. D'aquesta manera, va deixar ràpidament l'escenari del seu triomf per embarcar al *Cambrian*, junt amb els presoners, a Palamós el 17 de setembre i amb Tarragona com a destinació. Dos dies més tard, el *Cambrian* albirava Tarragona.<sup>33</sup>

### CONCLUSIÓ: LA MEDALLA DE BAGÚR I PALAMÓS

En la cloenda del seu article de 1991, Josep Vaquer escriu la següent valoració de Doyle i el seu atac a Begur:

*"Els begurencs hauríem preferit que Doyle no hagués pujat mai a Begur. La seva gesta no servi per a res. I ell ho sabia. Pocs dies després d'haver alliberat Begur, preveia que els seus soldats no aguantarien aquí i que ell no podria servir-se de les petites forteses que hi havia deixat. Per això les féu enrunar abans de retirar-se. No sé quina quali-*

<sup>32</sup> Oman, Sir Charles. (1908), p. 499

<sup>33</sup> *Diari de bord (Ship's Log) del Cambrian* (1810), 17 de setembre

*ficació la història dóna a la gestió de Doyle. Per als bergurencs només ens mereix un suspens; no podem aprovar el que ens va fer.*"<sup>34</sup>

Tan negativa valoració resulta de les ordres que, aparentment, Doyle va donar després de capturar Begur. Assenyala que Doyle va ordenar requisar les provisions de queviures, així com la destrucció del castell de Begur i la torre de sa Tuna.<sup>35</sup> L'autor acomiada l'actuació de Doyle com a destructiva i sense sentit.

Aquesta anàlisi és clarament injustificada. De fet, Doyle va assolir allò que s'havia proposat quan va sortir de Tarragona a bord del *Cambrian*. El seu objectiu fou el de distreure l'atenció dels francesos 'en favor del general O'Donnell.' Amb l'assalt i captura de Begur és exactament el que va aconseguir. El seu propòsit no va ser mai mantenir la posició a la vila sinó simplement obligar els francesos a enfortir les tropes de la costa per afeblir la Bisbal. D'aquesta manera, la destrucció de les defenses de la vila, abans de la seva retirada, era una conseqüència lògica. Per què hauria hagut de deixar les fortificacions dempeus si sabia que ben aviat tornarien a estar en mans de l'enemic? Els bergurencs potser es dolen en veure que les seves antigues fortificacions van ser enrunades, però Doyle només feia la seva feina, i la va fer molt bé.

I així és com el jutja la història. Si creiem el biògraf de Doyle de la *National Portrait Gallery*, llavors Begur va ser assaltada en un 'agosarat cop de mà del general.' A què es refereix amb això no és clar. Potser a la decisió improvisada d'atacar Begur, potser que l'acció fos a la nit o potser per una decisió específica o acte de lideratge durant la batalla. El cas és que el mateix Doyle va considerar que el paper dels oficials i la tripulació del *Cambrian* va ser vital perquè l'operació reeixís. Segons el seu biògraf, Doyle va públicament 'atribuir l'èxit a la valentia i els esforços del capità Fane, el tinent Baynton i les tripulacions dels bots i dels tinent Lawrie i Robinson i dels infants de marina.' Sembla que la tripulació del *Cambrian* va comportar-se de la mateixa manera quatre dies més tard quan es va escometre Palamós. Per segona vegada, el general va informar 'en primer terme, de la valentia i els esforços extraordinaris del capità Fane, i dels oficials, mariners i soldats del *Cambrian*.'<sup>36</sup>

34 Vaquer i Catà, Josep (1991), p. 242

35 Vaquer i Catà, Josep (1991), p. 238-241

36 Jerdan, William (1830), p. 9

Això explica, en part, per què es va recompensar no només Doyle sinó també la tripulació del *Cambrian* amb la medalla de Begur i Palamós. Com Doyle, ells també van fer bé la seva feina. Però per entendre l'atorgament de la medalla també cal comprendre el significat personal d'aquestes accions per a O'Donnell. El triomf d'O'Donnell a la Bisbal, el va distingir com un dels pocs generals espanyols en assolir una victòria contra les tropes de Napoleó. De fet, se'l va honorar amb el títol de comte de la Bisbal. Malferit però tanmateix emocionat amb la victòria, no és sorprenent que en arribar a Tarragona volgués expressar la seva gratitud a la petita expedició que li havia facilitat el triomf. Així va ser com va voler recordar la fita amb una medalla, d'or per als oficials i d'argent per a la resta de rangs. L'autor ha pogut confirmar el nom de tres dels oficials guardonats. Aquests són el general Doyle, el tinent Baynton del *Cambrian* i el tinent Lawrie dels infants de la marina reial. La lògica ens suggereix que el capità Fane i el tinent Robinson també van ser condecorats. Qui va rebre les altres 3 medalles d'or encara ho hem d'esbrinar.

Aquesta medalla no va ser l'únic honor que van rebre els homes del *Cambrian*. No gaires palamosins deuen conèixer que, al nord-oest de Londres, hi ha un carrer que duu el nom de la seva vila. 'Palamos Road' es troba entre un grup de carrers amb noms que honoren les guerres napoleòniques, incloent 'Waterloo Road'. No és doncs sorprenent que, en vista dels esdeveniments esmentats, a un dels extrems de 'Palamos Road', i en perpendicular, hi trobem 'Cambrian Road'.

Desafortunadament per al capità Fane i la tripulació del *Cambrian*, només tres mesos després de la seva victoriosa participació a Begur i Palamós, es veurién involucrats en una nova acció a Palamós, on la marina reial va patir una derrota ignominiosa. Però això és una altra història.

JONATHAN STARK

## BIBLIOGRAFIA

### FONTS

- Diari de bord* (Ship's Log) *del Cambrian* (1810). ADM 51/2040, National Archives, London.  
*Revista* (Ship's Muster) *al Cambrian* (1810). ADM 37/2524, National Archives, London.  
Fane, Francis William (1810). Carta al seu superior Sir Charles Bullen, escrita el 29 de setembre de 1810, dins *The Edinburgh Annual Register*, vol. 3, part 2, p. 342, London, John Murray, 1812.

### BIBLIOGRAFIA:

- Hernández, F. Xavier (2004). *Història Militar de Catalunya*, vol. IV: Temps de revolta. Barcelona, Rafael Dalmau.
- James, William (1837). *Naval History of Great Britain*, vol. V, 1808-1811, London, Richard Bentley.
- Jerdan, William (1830). 'Major General Sir Charles William Doyle', *National Portrait Gallery of Illustrious and Eminent Personages of the Nineteenth Century*, 14 pàgines, vol. i, London, Fisher, Son and Jackson.
- Mackay, J. and Mussel, J.W (2006) *Medal Yearbook 2006*, Honiton, Token Publishing Ltd.
- Oman, Sir Charles (1908). *A History of the Peninsular War*: vol. III, September 1809 to December 1810, Oxford.
- Rugby School (1854). *War Services of Rugbeians*, Rugby, Rugby School Library.
- Southey, Robert (1836) *History of the Peninsular War*, vol. V, London, John Murray.
- Urban, Sylvanus (1855). *The Gentleman's Magazine*. Vol. XLIII, London, John, Bower, Nichol and Sons, p. 193.
- Vaquer i Catà, Josep (1991). "La batalla de Begur contra els francesos", *Annals de l'Institut d'Estudis Empordanesos*, vol. 24, Figueres, p. 227-242.